

Нечипоренко М. Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Основна увага у статті приділяється соціокультурним обставинам професійної діяльності перекладача художньої літератури. Наголошується, що на результат цієї діяльності чинять вплив не лише лінгвостилістичні й ідейні параметри тексту оригіналу, але й позамовні та поза-літературні чинники. Визначальне значення для всіх етапів перекладацької діяльності можуть мати мотиви не лише конкретного перекладача, а й спонуки, спільні для перекладацької спільноти всієї країни чи країн, мовою якої/яких відтворюється текст першотвору. Іншим, ще більш базовим, мотивом може виступати приватна історія особи чи історичне минуле цілого народу. Безперечно, перекладач творів красного письменства повинен досконало знати мову оригіналу і цільову мову, бути глибоко обізнаним з літературним процесом і культурою країни походження першотвору загалом. Однак не менш важливо для успішного виконання перекладу орієнтуватися в екстралінгвістичній інформації, присутній у першотворі імпліцитно. Особливо актуально це для роботи з текстами, де інформація такого ґатунку є не факультативною, а смислотвірною, без її розпізнавання й інтерпретації перекладачем цільовий текст втрачає можливість прочитання на глибинно-смисловому рівні. Стилістична надбудова доробків українських авторів-постмодерністів часто спирається саме на актуальні і більш віддалені в часі історичні, політичні, культурні реалії української дійсності, а тому, якщо їх опустити або недостатньо вичерпно передати в перекладі, зруйнується вся архітектура тексту. Відтворення цих реалій становить справжній виклик для перекладача, який, порівнявши фонові знання читача оригіналу і цільової аудиторії, повинен заповнити пробіли в поінформованості останньої. Водночас правомірність застосування прийому, який дозволяє виконати це завдання найповнішою мірою, – використання перекладацьких коментарів – незмінно викликає суперечки в перекладознавчих колах. У статті розглядаються соціокультурні умови перенесення текстів сучасної української художньої літератури в середовище сусідньої польської та більш віддєглих англійських культур. В основу дослідження покладено зіставний аналіз оригіналів і перекладів творчого доробку Ю. Андруховича, зокрема його роману «Перверзія». Висновки проведеної розвідки відкривають перспективи для подальших досліджень українсько-англійського й українсько-польського напрямів художнього перекладу.

Ключові слова: «невидимість» перекладача, перекладацькі примітки, фонові знання, перекладацький підхід, перекладач-прагматик, перекладач-місіонер, переклад художньої літератури, переклад з української мови, переклад англійською мовою, переклад польською мовою.

Постановка проблеми. Взаємодія автора та перекладача у площині пересотворюваного тексту вже багато десятиліть залишається у фокусі уваги фахівців перекладознавчої галузі. Завдяки стрімкому розвитку психо- та соціолінгвістики новітні перекладознавчі дослідження все більшої ваги надають особистості перекладача, яку стало можливо повноправно розглядати без обов'язкового зіставлення з особистістю автора оригіналу, як це переважно відбувалося на попередніх етапах розвитку перекладознавчої думки. Дослідники називають саме перекладача головним поширювачем загальнонародської культури, а також найбільш свідомим її захисником, відсувають на другий план літературних критиків і навіть власне письменників [10, с. 85].

Актуальність цього вектора досліджень зумовлена, зокрема, і цілком практичною потребою підготовки в університетах достатньої кількості висококваліфікованих перекладацьких кадрів з огляду на зростання інтересу іноземних держав до внутрішніх подій в Україні та її діяльності на міжнародній арені. Теоретичні роботи, у яких глибоко вивчаються етапи становлення фахової компетентності перекладача та своєрідні риси його творчої особистості, здатні дати викладачам перекладу надійні точки опертя для вироблення у студентів відповідних умінь, розвитку їхніх індивідуальних філологічних схильностей.

Перекладознавчі праці ХХ ст. здебільшого зосереджувалися на вимогах до перекладача, зокрема

його обов'язку залишатися максимально непомітним у цільовому тексті, межах його свободи. Тим часом таке бачення постаті представника перекладацької професії видається вкрай фрагментарним. Недостатньо вивченими, зокрема, залишаються психологічний аспект діяльності перекладача й екстралінгвістичні чинники, що мають вплив на особу, яка здійснює переклад, хоча саме вони є ключем до розуміння перекладацьких рішень і запорукою здійснення адекватного перекладознавчого аналізу. Дослідження психології перекладацької діяльності, у свою чергу, зводяться переважно до розгляду різного роду мовних взаємодій у свідомості перекладача, процесі його розумової діяльності, що пов'язана із продукуванням перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українській філологічній науці за останні 15 років з'явилася ціла низка праць про творчі особистості і методи роботи відомих перекладачів: Н. Гриців про Василя Мисика, А. Козачука про Рому Франко, Г. Косів про Віру Річ, І. Одрехівської про Віктора Коптілова, В. Савчин про Миколу Лукаша [3; 4; 5; 7; 9]. Безумовно, усі ці ґрунтовні дослідження, що дозволяють побачити особистість перекладача в її численних деталях і водночас у повноті, є суттєвим внеском до теорії перекладознавства. Однак ці роботи присвячені персоналіям, чиї доробки належать ХХ ст. (окрім деяких перекладів Р. Франко, виданих після 2000 р.), з його різко відмінними від нинішніх соціокультурним контекстом і умовами професійної діяльності перекладачів. Оскільки для наукової думки особливий інтерес завжди становитимуть актуальні процеси, вивчення доробків нині активних перекладачів, зокрема літературних, видається вкрай важливим.

Постановка завдання. Завдання пропонованої розвідки – вивчити підходи до роботи з текстами сучасної української літератури англо- та польськомовних перекладачів, визначити розбіжності між ними, з'ясувати причини цих розбіжностей та виявити основні спонуки й інтенції сучасних перекладачів українського красного письменства. Мета статті – простежити, як різні перекладацькі підходи відображаються на адекватності цільових текстів, сприйнятті їх читацькою аудиторією, уявленні про українську художню літературу у світі, зокрема в англomовних країнах та Польщі – культурних середовищах, де вона завдяки праці перекладачів представлена найповніше.

Виклад основного матеріалу. Однією з помітних спроб звернутися до психології перекладу у вимірі, пов'язаному з особистим, професійним

та культурно-історичним досвідом перекладача, є розвідка польської дослідниці Б. Токаж. Важливим чинником добору творів для перекладу вона називає біографію перекладача, зазначає, що «під цим терміном слід розуміти як історію біологічного життя, так і історію життя ментального» [15, с. 14]. «Ментальний досвід», на переконання дослідниці, становлять «мислення, почуття, пережите, здатність до інтуїтивного передбачення, місце, час, культурні та суспільні норми, а також індивідуальна сприйнятливність суб'єкта» [15, с. 14]. Із цією думкою неможливо не погодитись, однак фактичний матеріал свідчить про те, що існують й інші не менш суттєві чинники. Серед інших міркувань про спонуки до обрання твору для перекладу – особисті уподобання перекладача, а також «інші – власне полеміка з оригіналом, вимоги сучасної перекладацької політики, літературні кон'юнктури або матеріальний добробут» [12, с. 12], є цікава думка щодо того, що вплив на обрання творів може мати перекладацька політика.

Статистичні дані щодо зразків українського красного письменства, які з'являлися іншими мовами після здобуття Україною незалежності, а конкретніше – у період з 1991 по 2013 рр. [8], свідчать про те, що найбільше перекладів книжок українських письменників вийшло в цей період у Польщі (понад 80). Число перекладів вітчизняної художньої літератури, що доступні читачеві в англomовних країнах, теж відносно велике (понад 60), однак менш розмаїте у плані представленості авторів, жанрів та історичних періодів. В обох випадках переклади сучасних українських художніх видань переважають над перекладами класичних творів.

Окремим феноменом у сфері перекладу з української мови є перекладні взірці художньої літератури, що вийшли у вітчизняних видавництвах. Неможливо обійти увагою той прикрий факт, що, незважаючи на іменитість та професійну майстерність перекладачів, які їх виконали (М. Найдан, В. Річ, Ю. Тарнавський), імовірність, що ці книжки потраплять до широкої іншомовної читацької аудиторії, вельми низька, оскільки на державному рівні Україна не займається культурною самопрезентацією у світі масштабно і послідовно.

З огляду на пасивну культурну політику нашої держави практично завжди ініціаторами перекладів вітчизняної літератури виступають не закордонні інституції чи міжнародні організації, а окремі особи, які керуються мотивами часової доцільності або ж персональної прихильності.

Спільною рисою перекладачів українських художніх творів як польською, так і англійською мовою є те, що вони переважно належать до академічних середовищ і залучені до українських студій. Утім, практичний аналіз доробків польських і англійських перекладачів, що працюють з українським красним письменством, чітко вказує на існування двох цілком протилежних підходів до художнього матеріалу, що сформувалися під впливом відмінних соціально-культурних чинників.

Залежності перекладацького процесу від політичного контексту доби присвятила одну зі своїх розвідок польська літературознавця і перекладачка О. Гнатюк. Дослідниця вказує на те, що з кінця сорокових років, коли в Польщі з'явилися перші переклади українських художніх текстів, і «аж до кінця вісімдесятих переклад українських книжок був побічним наслідком польсько-радянської дружби; вони існували не самостійно, а у зв'язку з ідеологією, часто виступали її носіями» [2, с. 6]. Важливим видається зауваження літературознавиці щодо низької якості перекладів упродовж перших 20-ти років цього періоду, яка відштовхувала навіть того польського читача, що був вільний від традиційних тогочасних упереджень про меншовартість української культури [2, с. 5]. Не сприяло виникненню симпатії до української культури також і те, що її образ додатково спотворювався в перекладах пропагандистським складником.

У деякому сенсі кожен перекладач виступає на культурній арені політиком. Подібно до того, як обирає методи досягнення своєї мети через суспільну комунікацію політик, перекладач, особливо ж перекладач художньої літератури, обирає матеріал для роботи, дотримується певних правописних норм, додатково наголошує або пояснює окремі думки першотвору, ідеї та стиль якого він бажає представити цільовій аудиторії. Як комунікативній діяльності політика, так і комунікативній діяльності перекладача властива прагматика.

Діяльність польських перекладачів, однак, крім прагматики, характеризує ще й прагматизм. З показчика появи перекладів сучасної української літератури в Польщі [1] видно, що пік інтересу до українських авторів припадає на кілька років після Помаранчевої революції 2004 р., коли очільники держави заявили про вибір європейського вектора її розвитку, і у країнах на захід від українського кордону з'явився запит на інформацію про Україну, культурну також. Проте варто зазначити, що результати роботи польських перекладачів не завжди максимально адекватно

представляють тексти українських письменників читацькій аудиторії сусідньої країни. Зокрема, вельми фрагментарно відображено численні культурні коди, з якими веде у своїх текстах постмодерністську гру найбільш знаний у Польщі сучасний український автор Юрій Андрухович. Польським перекладачам сучасної української художньої літератури пасує окреслення перекладач-прагматик, оскільки для них вирішальне значення мають передусім вимоги доби.

На цілком протилежних позиціях стоять англійські перекладачі – люди, які переважно належать до української діаспори. Для них робота із сучасною українською літературою – це радше добровільно обрана життєва місія, а не завдання, зумовлене актуальними політичними процесами й економічною доцільністю. Перекладач-місіонер прагне представити українське красне письменство іншомовній аудиторії не лише на рівні відтворення сюжетів, але й докладає всіх зусиль до того, щоб його доробок адекватно відображав оригінальну стилістику. Для нього важливо не просто заявити про факт існування української літератури, але й продемонструвати, що вона розвивається в річищі світового літературного процесу та водночас продовжує багатовікову самобутню традицію. Представник цього типу перекладачів усвідомлює, що його цільова аудиторія навряд чи багато знає про українську культуру й історію, а тому не зможе ідентифікувати і сприйняти переважну частину імпліцитної інформації, якщо не супроводити навіть найбільш ідеальний за формальними ознаками текст перекладу вказівками на неї. Порівняно з перекладачами-прагматиками перекладачі-місіонери незмірно частіше вдаються до стратегії експлікації.

Теоретики перекладознавства і критики перекладу не завжди позитивно висловлюються щодо використання перекладацьких коментарів. На думку деяких учених, у тому разі, якщо автор першотвору не супроводив свій текст примітками, їхня поява в тексті цільовому перетворює його на «викривлене відображення оригіналу, адже вони руйнують «міметичний ефект» – ілюзію того, що читач є свідком, якщо не прямим учасником, описуваних подій, яку намагаються створити більшість авторів художньої літератури» [11, с. 93]. Серед аргументів не на користь перекладацьких коментарів також нерідко називається те, що вони відволікають увагу від основного тексту і немов виривають читача з історії, за якою він стежить на сторінках книжки, через що втрачається плавність читання і частково навіть насолода від нього. Але

чи не передусім заперечення слухності використання приміток впливає з переконання, що перекладач повинен бути непомітним у своєму доробку. У працях багатьох сучасних перекладознавців знаходимо свідчення поширеності цього переконання на кшталт: «Від перекладача очікують, що він створить іншомовний відповідник оригіналу. Виконання цього завдання вимагає від нього ідентифікації з відмінним – від його власного – світом, з відмінною особистістю, інакше кажучи – зречення особистості власної» [14, с. 135].

Важливою в цій теоретичній дискусії є й постать іще одного суб'єкта перекладацької діяльності – читача цільового тексту. Л. Венуті вказує на те, що запит на «невидимість» перекладача виходить насамперед від читача, адже це той вимагає перекладу «прозорого», тобто такого, що сприймався б як оригінал і в якому відчувалась би винятково присутність автора першотвору [16, с. 14]. Міркування, що «читач перекладу визначає структурний характер дій перекладача: він стимулює «метатворчий» акт, у результаті якого з'являється новий текст» [13, с. 208–209], також ідентифікує читача як чинник, що підпорядковує собі діяльність перекладача.

Якщо зазвичай для того, щоб встановити ступінь впливу особи перекладача на його доробок, потрібен певний рівень філологічної компетентності, то в разі використання коментарів перекладач уприсутнює себе явно. І хоч він робить це не безпосередньо в текстовій дійсності, а в затексті, неможливо заперечити той факт, що це рішення усвідомлене. На прикладі англійських перекладів роману Ю. Андруховича можна побачити, що перекладачі-місіонери змінюють пріоритет служіння інтересам читача на першочерговість служіння інтересам першотвору, дають собі свободу вдаватися до всіх можливих прийомів, які сприятимуть представленню перекладу тексту оригіналу в цільовій культурі в усій його етноспецифічній та ідейній повноті. Через схильність постмодерністської літератури в Україні не лише до аксіологічних рефлексій, але й до розмірковувань на тему геополітичних реалій перекладач-місіонер не бачить можливості залишити пробіли у фонових знаннях цільової аудиторії щодо українського історичного процесу. Оскільки фонові знання аудиторії оригінального і цільового текстів надто відмінні, він вдається до коментарів, щоб розширити культурологічну й історичну обізнаність читача перекладу до того рівня, який дозволить йому дослідити всі деталі архітектоники тексту і збагнути авторські інтенції.

На необхідності розв'язання проблеми відмінностей фонових знань читачів оригіналу і перекладу наголошує активний американський перекладач української літератури Майкл (Михайло) Найдан: «Обов'язково слід досконало знати культуру, історію, літературу і власне лексику тієї мови, з якої перекладаєш. Водночас необхідно глибоко розуміти ті самі елементи у своїй рідній мові та культурі. Адже мови й традиції не збігаються. Тому треба добре знати ті моменти розбіжності і вміти їх передати» [6]. Свій переклад одного із центральних для творчості Ю. Андруховича романів «Перверзія» М. Найдан супроводжує 169 примітками, водночас розміщує їх після основного масиву тексту, щоб читач мав змогу дізнатися всю необхідну екстралінгвістичну інформацію, але також і не був позбавлений вибору, знайомитися з нею чи ні, як буває тоді, коли коментарі перекладача вміщено на відповідній сторінці тексту, і вони неминуче відволікають увагу на себе. Велика частина цих коментарів є досить розлогіми, відчувається, що переклад виконувала людина з високим рівнем гуманітарної підготовки й обізнаності зі світовою культурою й історією. У примітках М. Найдан пояснює свій вибір варіанта перекладу, пропонує альтернативні варіанти, які спадали йому на думку, але до яких він урешті не схилився. Зроблені до роману коментарі свідчать про надзвичайно високий рівень професійної етики перекладача, бо він фіксує в них ті випадки, коли інші особи йому вказували на стилістично марковане місце в тексті або щось пояснював сам автор оригіналу.

Філологічність підходу М. Найдана яскраво демонструє приклад із високою мірою конвергенції стилістичних засобів:

Оригінал: У колах новітньої богемної спільноти його кликало не тільки Перфецьким. Йона Риб, Карп Любанський, Сом Рахманський, Перчило, Сильний Перець, Антипод, Бімбер Бібамус, П'єр Долинський, Камаль Манхмаль, Йоган Коган, а ще – Глюк, Блум, Врубль і Штрудль <...> [17, с. 10–11].

Переклад: In the circles of the new bohemian society, they called him not just Perfetsky. Jonah of the Fish, Carp Loverboysky, Sheatfish Saintlymansky, Pepperman, Hunkman, Antipode, Bimber Bibamus, Pierre Fukinsky, Kamal Manchmal, Johann Cohan as well as Gluck, Bloom, Vrubl, and Strudel <...> [19, с. 8].

Коментар М. Найдана до цього фрагмента: *Lubansky (Loverboysky in the translation) was the Babe Ruth of Polish soccer in the 1960's*

and 1970's. The name also suggests the Hutsul word *liubasyk*, the condoned extramarital lover common among the Carpathian Hutsuls. *Bimber Bibamus* roughly means "moonshine let's drink". The name *Pierre Dolinsky* (*Pierre Fukinsky* in the translation) suggests the Polish verb *pierdolic*, meaning "to screw". "Gluck" ("Hlyuck") could also be translated here as "bad trip": it is the colloquial Ukrainian word for a drug-induced hallucination. *Bloom* obviously suggests James Joyce's *Bloom*. *Vrubl* is also the name of the famous turn-of-the-century Russian artist. I've translated *Syl'nyi perets* (literally "strong pepper") as "Hunkman". *Kamal Manchmal*, the first name in Arabic and the last in German, means: "perfection sometimes" <...> [19, с. 315–316].

Із примітки до численних промовистих імен головного героя «Перверзії» Перфецького виразно видно, як сумлінно перекладач намагається проникнути в логіку автора першотвору і зберегти всі конотації й імплікації, закладені ним у текст. У польському перекладі немає коментаря до цього фрагмента першотвору.

Під час праці над англomовною версією «Перверзії» М. Найдан пильно стежить за тим, щоб етно-мовні імплікації оригіналу не губилися, особливо ж тоді, коли в самому тексті перекладу з огляду на вибір перекладацьких рішень інших, ніж стратегія очуження, вони не уприсутнені, наприклад:

Оригінал: Ніхто не посилав голову попелом [17, с. 23].

Переклад: No one had their foreheads anointed with ashes [19, с. 21].

Примітка перекладача: I've opted for the literal meaning here. It is also an idiom meaning "regret having done something bad". Thanks to Olesya Shchur for pointing this out to me [19, с. 317].

Компоненти цього речення у перекладі виступають у своєму прямому значенні, ідіоматичність не проявляється, однак перекладач повідомляє про неї читачеві у примітці.

Те саме стосується й частини побудованого автором оригіналу на алітерації й асонансі заклинання:

Оригінал: «кушма кушем козкусь» [17, с. 28].

Переклад: oshun doshun boshunu [19, с. 26].

Перекладацький коментар: *Kushma kushem rozkus'* in the original. The magical charm is meaningless in Ukrainian, although the word *kushma* suggests the name of the current Ukrainian president *Kuchma*. I've chosen to create my own charm here based on the voodoo goddess of love's name, which is *Oshun* [19, с. 317].

У польському перекладі приміток до цих двох фрагментів оригіналу немає.

Таку ж саму копітку роботу виконує М. Найдан і коли йдеться про відтворення в перекладі мовного ефекту, який справляють на читачів оригінального тексту розмаїті авторські ігри з мовою, відхилення від унормованого варіанта, як у такому прикладі:

Оригінал: Я вже з добру годину нипав тим помешканням, на кожному кроці полохаючи всіляких малайців, персів, ефіопів, вони все ще співали, я розрізняв тільки окремі калічені фрази, щось таке ніби «і підемо в сяєва брами германійської з юним синою з великим рибою пловучою аки цар на кров наше зерно пересипну те шляк би його трафив шляк би її трафив дай нам саду германійської брами де хліба і пива і яблука золотого повня слався Отче так посоловіємо в шахта срібла підземности ясної нашої темности масла дай нам масла і пива і духу великого риби слався Отче кушай нас і кушма кушем розкусь шляк би його трафив шляк би її трафив бо підемо в сяєва брами германійської з юним синою з великим рибою пловучою аки цар на кров наше зерно пересипну те шляк би його трафив шляк би її трафив дай нам саду германійської брами де хліба і пива і яблука золотого повня слався Отче» <...> [17, с. 28].

Переклад: For a good hour I had been groping through these quarters, at every step startling all kinds of Malaysians, Persians, Ethiopians, they continued to sing, I deciphered just individual, mutilated phrases, something like, "An wi go to di radiance a di Joiman gate wid a young son wid a greaaat floaaating fish til di king scatta wi grain pan blood mek di lightning strike dem an it gi we a gyadín a di Joiman gate whe dem have bread and beer an apple a di golden cockerel glory to di Fada so wi wooda get loaded in di celestuality a di silva wine a wi ignarance butta gi wi some butta an beer an di spirit a di great fish glory to di Fada tase wi an oshun doshun boshunu10 mek di lightning strike dem mek di lightning strike dem cause wi gwine inna di radiance a di Joiman gate wid a young son wid a greaaat floaatting fish til di king scatta wi grain pan blood mek di lightning strike dem an it gi wi a gyadín a di Joiman gate whe dem have bread an beer an apple a di golden cockerel glory to di Fada" [19, с. 26].

Примітка перекладача: The original text comprises the corrupt German of the multicultural ethnic mix at the scene as heard and as translated into Ukrainian by Perfetsky for his diary. I have chosen to translate this and the additional passage below into Jamaican English to give a bit of the effect that a Ukrainian reader gets from the text. My gratitude to Dr. Michael Haughton, a native of Jamaica, for assisting me with the translation [19, с. 317].

Коментаря до цього уривка тексту Ю. Андруховича польський перекладач, як і в попередніх розглянутих прикладах, також не робить.

Переклад «Перверзії» польською мовою містить лише 33 примітки; здебільшого це пояснення іншомовних виразів, що трапляються в тексті оригіналу, та відтворення внутрішніх авторських приміток, які в першотворі вміщені на полях і з текстом оригіналу становлять одне ціле. На перший погляд викликає подив примітка перекладача, що стосується всього 13-го розділу роману: «*Читачі, що не мають схильності до лінгвістично-кабалістичних вправ, можуть безболісно пропустити цей розділ*» [18, с. 149]. Чи має право перекладач радити не читати частину тексту тільки тому, що в ній автор займається мовно-стилістичними екзерсисами і не подає продовження основної сюжетної лінії? Це відкрите питання, однією з відповідей на яке може бути та, що таким способом перекладач робить спробу у вигляді цілком окремішньої особистості уприсутнитися в тексті, підключитися до авторської гри із читачем і спричинити цілком протилежний ефект: привернути увагу до розділу, що є цілком ритмізованим у суто постмодерністському стилі, а ще більшою мірою у стилі власне Ю. Андруховича, який використовує цей прийом чи не в усіх своїх текстах. Така відповідь припустима, однак спроба цього стибу чи не єдина в перекладі «Перверзії» польською мовою, а тому на її підставі неможливо зробити виважений системний висновок щодо мотивації перекладача.

Етно-культурна інформація роману залишилася здебільшого непроявленою польським перекладачем, а отже, з великою мірою впевненості можна твердити – недоступною для цільового читача. По суті, реципієнт отримав лише туманну презентацію української історії, і той, хто з нею не знайомий, не зможе зібрати до купи ті фрагменти дійсності, представлені в тексті, що покликані служити реалізації авторського задуму. Крім того, дуже часто саме етнокультурна інформація лежить в основі стилетвірних елементів постмодерністського тексту – карнавалізації, гри, інтертекстуальності, іронії, специфічних мовних конструкцій.

Висновки і пропозиції. Резюмуючи, варто зазначити, що ключову роль у представленні текстів українських письменників закордонній аудиторії сьогодні відіграють не актуальні літературні тенденції чи навіть вподобання читачів культури-реципієнта, а перекладацька ініціатива. Перекладач часто виконує функцію як безпосереднього «експортера» української художньої літератури до культурного середовища іноземних країн, так і її промоутера в найширшому сенсі цього слова. Аналіз перекладів текстів Ю. Андруховича англійською мовою показав, що у своїй діяльності перекладач, якого ми окреслили терміном «місіонер», керується прагненням зберігати вірність оригіналові, представивши його цільовій аудиторії в усій стилістичній й ідейній багатогранності. Польськомовний перекладач, якому радше пасує окреслення «прагматик», орієнтується передусім на політичний контекст доби, водночас частково ігнорує інтерпретаційні та прагматичні виклики першотвору, свідченням чого є те, що пізнавальна функція перекладу адекватно не реалізується в частині донесення до цільових читачів етнокультурної інформації оригіналу. Крім двох описаних у статті перекладацьких підходів, можливий ще третій, в основі якого лежить прагнення служити насамперед комфорту іншомовного читача завдяки забезпеченню йому максимально повного і непорушного занурення в текст. Перекладачеві, орієнтованому передусім на читача цільового тексту, можна впелести екстралінгвістичну інформацію, цьому читачу, імовірно, невідому, безпосередньо в канву тексту перекладу, не виносити її в затекст. З'ясування поширеності такого підходу до перекладу української художньої літератури в її історичній тягlostі відкриває можливості для численних майбутніх досліджень у річищі сучасної перекладознавчої науки. Також вельми перспективним видається масштабування висновків проведеної розвідки на переклади іноземними мовами текстів інших сучасних українських письменників, особливо ж тими мовами, які не потрапили у фокус уваги цієї статті.

Список літератури:

1. Братчук О. Переклади з української мови польською мовою з 1991 до 2012. Дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform. URL: http://www.bookplatform.org/images/activities/497/docs/ukrainiantopolishtranslationsstudy_ukr.pdf (дата звернення: 09.11.2020).
2. Гнатюк О. Політична історія перекладу. *Критика*. Київ : АТ «ВПОЛ», 1998. № 6. С. 4–6.
3. Гриців Н. Творча особистість Василя Мисика як перекладача в контексті української культури ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16, Київ, 2016. 342 с.
4. Козачук А. Ідіолект перекладів Роми Франко: семантичний та стилеметричний аспекти : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Харків, 2018. 258 с.

5. Косів Г. Перекладацький метод Віри Річ як інтерпретатора української художньої літератури : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Львів, 2006. 224 с.
6. Найдан М. Інтерв'ю з перекладачем. URL: <http://levhrytsyuk.blogspot.com/2010/02/14-interview-with-translator-michael.html> (дата звернення: 09.11.2020).
7. Одрехівська І. Внесок професора В. Коптілова в історію українського перекладу та перекладознавства другої половини ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2015. 200 с.
8. Переклади з української після 1991 р. Факти, тенденції, рекомендації : резюме досліджень, проведених у межах проєкту Book Platform. URL: <http://bookplatform.org/images/activities/53/translukr.pdf> (дата звернення: 09.11.2020).
9. Савчин В. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2006. 234 с.
10. Hertz P. O tłumaczu. *Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia*. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975. S. 85–98.
11. Landers C. *Literary translation. A practical guide*. Clevedon ; Buffalo ; Toronto ; Sydney : Multilingual Matters LTD, 2001. 214 p.
12. Legeżyńska A. Tłumacz i jego kompetencje autorskie. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. 251 s.
13. Popovič A. Rola odbiorcy w procesie przekładu literackiego, przeł. J. Sławiński. *Problemy socjologii literatury* / pod red. J. Sławińskiego. Wrocław, 1971. S. 205–218.
14. Sieroszewski A. O powinnościach tłumacza. *Tłumaczenie. Rzemiosło i sztuka*. Warszawa : Węgierski Instytut Kultury, 1996. S. 134–142.
15. Tokarz B. Osoba w przekładzie. *Biograficzne konteksty przekładu* / pod red. P. Fasta, A. Kozak. Katowice ; Śląsk, 2002. S. 7–17.
16. Venuti L. *The translator's invisibility. A history of translation*. 2nd Edition. Routledge, 2008. 337 p.

Список ілюстративних джерел:

17. Андрухович Ю. Перверзія. Львів : ВНТЛ-Класика, 2004. 304 с.
18. Andruchowycz J. Perwersja. Przełożyły O. Hnatiuk, R. Rusnak. Wołowiec : Wydawnictwo "Czarne", 2012. 368 s.
19. Andrukhovych Y. *Perversion*. Translated from Ukrainian by M. Naydan. Evanston : Northwestern University Press, 2005. 344 p.

Nechyporenko M. Yu. TRANSLATION OF UKRAINIAN FICTION IN THE MODERN SOCIO-CULTURAL CONTEXT

The article focuses on the socio-cultural circumstances of the professional activity of a fiction translator. It is emphasized that the result of this activity is impacted not only by linguistic, stylistic and ideological parameters of the source text, but also by extralingual and extraliterary factors. The determining role for all stages of translation activity can be played by the motives not only of a particular translator, but also by the stimuli being common to the translation community of the entire country or countries in whose language the source text is rendered. Another, even more basic, motive may be the private story of an individual or the historical past of an entire nation. Undoubtedly, the translator of fine literature works ought to have a perfect command of the source language and the target language, and be profoundly knowledgeable about the literary process and the culture in general of the country of origin of the source text. However, for a translation to be successful, it is equally important to be conversant in the extralinguistic information that is implicitly present in the source text. It holds especially true for work with texts where information of this kind is not optional, but sense-bearing, and without it being recognized and interpreted by the translator, the target text will lose the chance of being read at a deep semantic level. The stylistic superstructure of the works of Ukrainian postmodern authors is often based precisely on current and more distant historical, political, and cultural realia of Ukrainian reality, and therefore, if they are omitted or inexhaustively conveyed in translation, the entire architectonics of the text will collapse. Recreating these realia is a genuine challenge for the translator, who, by comparing the background knowledge of the reader of the source text and the target audience, must fill in the gaps in the latter's scope of awareness. At the same time, the legitimacy of employing a technique that allows for performing this task to the fullest extent – the use of translation comments – invariably causes controversy in the Translation Studies community. The article deals with the socio-cultural conditions of transferring texts of modern Ukrainian fiction to the environment of the neighboring Polish and more distant English-speaking cultures. The research is based on a comparative analysis of source and target texts belonging to the creative legacy of Yuri Andrukhovych, in particular, his novel "Perversion". The inferences of the conducted study open up prospects for further research of Ukrainian-English and Ukrainian-Polish literary translation.

Key words: translator's invisibility, translator's notes, background knowledge, translation approach, translation of fiction, pragmatic translator, missionary translator, translation from Ukrainian, translation into English, translation into Polish.